

nature – the introduction of an effective system of control over the revenues and expenses of prosecutors; - social nature is proof of the level of remuneration of prosecutors to their social status; - legal nature – legal restrictions the prosecutors about their procedural decisions (in particular, in the context of ensuring the implementation of an effective mechanism to appeal the superior prosecutor, with the exception of the practice of sending complaints to prosecutors for consideration to the Prosecutor's Office -where they operate); through the prism of events in the sphere of public administration – the most widely applied the rules of selection and placement, which is based on a competitive basis, putting the responsibility for compliance with the «Code of professional ethics and the behavior of prosecutors» for each manager.

In the context of this article it should be noted that in the first place requires the improvement of the legislation to ensure maximum transparency of the activity of the Prosecutor's Office, the optimization of the legal norms, eliminating ambiguities in their interpretation, contradictions and numerous of references to departmental regulations, ban any departmental interpretation of national legal norms.

It must systematically highlight the activity of the Prosecutor's Office to the media and other printed publications, taking into account the importance of the development of information and educational programs for the public, which showed the threat of service-the corruption crime in law enforcement in general, and the bodies of the Prosecutor's Office, in particular, for normal functioning of the State and citizens, foster the ability to confront and faithfully respond to corrupt activities.

It must focus on the urgent adoption of measures that do not require additional spending from the State budget (excluding social, although this question is debatable, considering the prospects for reducing the number of prosecutors), which can prevent manifestations of service-corruption crimes committed by prosecutors at the present stage.

These actions should be introduce to the development and implementation of the planned measures to implement the provisions of the strategy for the reform of the Prosecutor's Office at the national level, which are based on the uncompromising struggle against corruption and self-purification of the Prosecutor's Office.

Keywords: prosecutor's office, malfeasance, corruption, prevention measures, reforming.

Надійшла до редакції 11.05.2015

Мороз В. П.
суддя Індустріального районного
суду м. Дніпропетровська
УДК 343.36+341.6

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ

Розглянуто питання про перспективу запровадження відповідальності за невиконання рішень міжнародних судових установ, зокрема Міжнародного кримінального Суду, Міжнародного Суду ООН, у кримінальному законодавстві України. Автор звертає увагу на недосконалість кримінально-правової охорони виконання рішень міжнародних судових установ, зокрема, на недоліки ст. 382 КК України. На підставі критичного дослідження законодавчих ініціатив з цього питання автор обґрунтовує позицію про доцільність запровадження у КК України окремої норми, якою слід передбачити кримінальну відповідальність за невиконання

остаточних рішень міжнародних судових установ, що підлягають виконанню згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Ключові слова: міжнародній судові установи, Міжнародний кримінальний Суд, Міжнародний Суд ООН, судові рішення, невиконання судового рішення, кримінальна відповідальність, удосконалення кримінального законодавства.

Постановка проблеми. Сучасні міжнародні відносини характеризуються зростанням кількості міжнародних судів, які покликані вирішувати міжнародні спори, захищати права людини. Рішення таких судів стосуються важливих питань міжнародного життя, основними учасниками якого є держави і міжнародні організації. Останнім часом в Україні значного поширення набула практика звернення громадян до Європейського суду з прав людини, а також практика звернення держави до інших міжнародних судових установ, зокрема до Міжнародного кримінального суду та Міжнародного суду ООН. Поштовхом для звернення України до останніх судових установ стали анексія Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, розв'язання та ведення збройного конфлікту на південному сході нашої країни, який супроводжується суттєвим порушенням норм гуманітарного права, фінансування тероризму. Проте якщо механізм забезпечення виконання рішень ЄСПЛ в Україні існує, хоча й залишається недосконалим, та передбачена кримінально-правова охорона їх виконання, то механізм виконання рішень інших міжнародних судових органів, особливо рішень стосовно притягнення осіб до відповідальності за міжнародні злочини, зокрема за злочини проти людяності, військові злочини, злочини агресії, у нашій державі перебуває на стадії формування, що стосується і кримінально-правових засобів забезпечення їх виконання.

У зв'язку з цим Україна як незалежна та правова держава, що стоїть на шляху євроінтеграції, сьогодні як ніколи зацікавлена у модернізації свого законодавства для вирішення питань гармонізації міжнародних стандартів у чинному законодавстві.

На сьогодні, як демонструє аналіз Кримінального кодексу України (далі – КК України), лише ч. 4 ст. 382 КК України передбачає відповідальність за невиконання рішень Європейського суду з прав людини, який є міжнародною судовою установою, створеною державами – учасницями Конвенції про захист прав і основних свобод людини з метою забезпечення виконання ними своїх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї [1]. Відповідальність же за невиконання рішення будь-якої іншої міжнародної судової установи в чинному КК України відсутня.

Враховуючі той факт, що головним критерієм визначення ефективності правосуддя як в Україні, так і на міжнародній арені є результативність виконання рішень судових органів, вбачається актуальним дослідження питання забезпечення виконання в Україні рішень міжнародних судових установ, в тому числі і кримінально-правовими засобами.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Діяльність міжнародних судових органів розглядалася в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, М.О. Баймуратова, М.В. Буроменського, В.Г. Буткевича, В.М. Корецького, П.М. Рабіновича, Т.Л. Сироїд,

Л.О. Камаровського, Г.Г. Шинкарецької та ін. [2; 3].

Також у галузі вітчизняного кримінально-процесуального та міжнародного права з питань виконання рішень іноземних судів та окремих міжнародних судових установ існує велика кількість робіт за авторством Ю.П. Аленіна, С.А. Альперта, О.І. Виноградової, В.І. Галагана, В.М. Гребенюка, В.А. Гринчака, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, В.С. Зеленецького, Н.С. Карпова, М.В. Костицького, Л.М. Лобойка, В.З. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренка, М.М. Михеєнка, В.В. Молдована, В.Т. Нора, М.А. Погорецького та ін. [4]. Проте у вітчизняній кримінально-правовій науці питання відповідальності за невиконання рішень міжнародних судових установ достатньою мірою не вивчалось. Здебільшого в науковій літературі як вітчизняними, так і зарубіжними вченими приділялася увага загальним питанням кримінально-правової охорони виконання судових рішень, що відбилося, зокрема, у працях Ю.В. Александрова, П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, В.І. Борисова, В.М. Бурдіна, І.А. Вартилецької, А.А. Васильєва, І.С. Власова, В.А. Головчука, В.В. Кузнєцова, Я.М. Кульберга, С.В. Максимова, М.І. Мельника, С.С. Мірошниченка, В.О. Навроцького, Н.А. Носкова, Ш.С. Рашковської, А.В. Савченка, П.О. Скоблікова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.І. Тютюгіна, І.М. Тяжкової, Т.Д. Устінової, М.І. Хавронюка та інших [5; 6].

Метою статті є дослідження питання доцільності запровадження в національному законодавстві кримінальної відповідальності за невиконання рішень міжнародних судових установ (далі – МСУ).

Виклад основного матеріалу. Сьогодні існує велика кількість інституцій, що володіють ознаками міжнародного суду. Основними з них є: Міжнародний суд ООН, Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний трибунал з морського права, Європейський суд з прав людини, міжнародні кримінальні трибунали та інші.

Крім судового розгляду міжнародних спорів, міжнародні суди (далі – МС) здійснюють функції з надання консультативних висновків, виконують роль таких контрольних механізмів, що гарантують дотримання державами прийнятих на себе зобов'язань у певній сфері міждержавного співробітництва; вони є засобом притягнення індивідів до кримінальної відповідальності на міжнародному рівні в разі вчинення ними серйозних порушень гуманітарного права; у межах функції впливу на національні правові системи суди є засобом їх гармонізації і вдосконалення [2, с. 154].

Найбільш важливою відмінністю від усіх інших засобів мирного вирішення міжнародних спорів визнається обов'язковість рішень МСУ. Сторони (країни-учасники) зобов'язані виконати рішення МСУ, проте у більшості з них немає можливості застосування примусових заходів їх виконання. Здебільшого саме визнання юрисдикції міжнародного суду та загальна воля суверенних держав слугує джерелом імперативної сили таких рішень і гарантує їх виконання. Є очевидним, що невиконання таких рішень ніяким чином не сприяє підвищенню авторитету МСУ та поширенню судового розгляду як засобу вирішення міжнародних спорів.

Як вірно зазначає В.Г. Буткевич, рішення МСУ та його консультативні ви-

сновки, якщо вони винесені відповідно до принципів і норм міжнародного права, можуть і повинні позитивно впливати на правосвідомість та практичну діяльність суб'єктів міжнародного права, основними з яких є держави [7, с. 134].

Що стосується України, то останнім часом наше країна активізувала роботу із залучення міжнародних судових інститутів для вирішення нагальних проблем, пов'язаних із захистом її суверенітету та незалежності, забезпечення основних прав та свобод людини та громадянина, притягнення винних суб'єктів до відповідальності за розв'язання та підтримування збройного конфлікту на південному сході країни, вчинення злочинів проти людяності, військових злочинів, злочинів агресії та злочинів, пов'язаних із фінансуванням тероризму, які здебільшого підпадають під міжнародні злочини¹.

Так, протягом 2014–2015 років вперше в історії незалежної України наша держава звернулася із відповідними заявами до Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) [9]. Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади України визнав юрисдикцію Міжнародного кримінального суду з метою притягнення до кримінальної відповідальності у Міжнародному кримінальному суді:

- щодо передбачених статтею 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду злочинів проти людяності під час мирних акцій протестів громадян, що мали місце в Україні у період з 30 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, а саме Януковича Віктора Федоровича – Президента України та інших посадових осіб, яких визначить прокурор Міжнародного кримінального суду² [10];

- щодо передбачених статтями 7 та 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду злочинів проти людяності, воєнних злочинів, скоєних на території України починаючи з 20 лютого 2014 року і по теперішній час вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР", яких визначить прокурор Міжнародного кримінального суду [11].

Нагадаємо, що Україна хоча й підписала 20 січня 2000 р. Римський Статут

¹ Так, у 2014 р. можна спостерігати збільшення кількості злочинів, які вчинялись із використанням вогнепальної зброї, з 761 до 2523 (+ 69,8 %), а також таких груп злочинів: проти основ національної безпеки України – з 8 до 527 (+ 98,5 %), проти волі, честі та гідності особи – з 483 до 2202 (+ 78,1 %), проти громадської безпеки – з 7772 до 11947 (+34,9 %), проти безпеки руху та експлуатації транспорту – з 19722 по 24700 (+ 20,1 %), у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації – з 370 до 959 (+ 61,4 %), проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) – з 369 по 4153 (+ 91,1 %), проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – до 9 (+ 100 %). Зокрема, слід вказати на той факт, що за всі роки незалежності України саме у 2014 році були зафіксовані перші випадки порушення кримінальних проваджень за злочини проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку. Так, за ст. 436 «Пропаганда війни» КК України було відкрито 3 провадження, за ст. 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни» КК України – 3 провадження, за ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» КК України – 1 провадження, за ст. 447 «Найманство» КК України – 1 [8].

² Прокурор МКС Фату Бенсуда 17.04.2014 р. розпочала попереднє розслідування ситуації в Україні з 21.11.2013 р. по 22.02.2014 р. з метою визначити, чи були скоєні в цей період в Україні злочини проти людяності [12].

Міжнародного кримінального суду³, але досі його не ратифікувала у зв'язку з необхідністю внесення відповідних змін до Конституції України (до ст. 124)⁴ [9]. Проте прийняття такого політичного рішення може тривати певний час⁵. Відповідно до п. 3 ст. 12 Римського Статуту Україна може максимально використати можливість спеціального визнання юрисдикції МКС щодо окремих злочинів чи злочину, чим скористалось політичне керівництво нашої країни.

У перспективі в разі прийняття остаточного рішення МКС за вищезазначеними заявами і за заявами інших держав-учасниць та за умови ратифікації Римського статуту Україною виникне потреба в урегулюванні питання виконання вироків МКС на території нашої держави (в такому разі буде доцільним розробити та прийняти окремий нормативний документ на кшталт Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV), в тому числі й питання про запровадження правоохоронних норм, спрямованих на забезпечення виконання таких рішень.

Щодо останнього, то спробуємо звернути увагу на перспективу запровадження відповідної кримінальної відповідальності за невиконання рішень МКС у національному кримінальному законодавстві. З урахуванням розроблених теорією кримінального права підстав та принципів криміналізації діянь сьогодні в Україні є передумови або, точніше, створюються передумови запровадження саме кримінальної відповідальності за невиконання рішень міжнародних судових установ взагалі та МКС зокрема. І перший крок у цьому напрямі було зроблено, коли ст. 382 «Невиконання судового рішення» КК

³ Станом на 2014 рік Статут ратифікували 122 держави, зокрема, усі держави Євросоюзу. Міжнародний кримінальний суд став першим постійним кримінальним судом. Він не входить до структури Організації Об'єднаних Націй, але може порушувати справи за поданням Ради Безпеки ООН [13].

⁴ Як відомо, у 2001 р. Президент України звернувся до Конституційного Суду України (далі – КСУ) за офіційним тлумаченням положень Конституції України та можливості приєднання нашої держави до Римського Статуту. КСУ 11 липня 2001 р. ухвалив висновок про визнання Римського Статуту МКС таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положення абзацу десятого преамбули і ст. 1 Статуту, відповідно до яких «Міжнародний кримінальний суд доповнює національні органи кримінальної юстиції» [14]. Решта положень Римського Статуту, що були предметом розгляду КСУ, визнано зазначеним Висновком такими, що відповідають Конституції України.

Таким чином, оскільки відповідно до вимог ст. 9 Конституції України укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до неї [15], ратифікація Римського Статуту Міжнародного кримінального суду можлива за умови законодавчого врегулювання окреслених вище питань в Основному Законі України.

⁵ З приводу ратифікації РС досі точаться дискусії на експертному рівні, що пов'язано з необхідністю: по-перше, внесення відповідних змін до Конституції України (в частині визнання юрисдикції); по-друге, певним побоюванням зустрічного звернення до МКС Російської Федерації на протиправні дії українських військових під час проведення АТО та можливого притягнення їх до відповідальності в майбутньому [13; 16; 17]. Проте, погоджуючись з думкою екс-судді Міжнародного кримінального трибуналу з колишньої Югославії (2002–2005 рр.) В. Василенка, зазначимо, що в ситуації, що склалася в державі, не слід чекати, поки будуть внесені зміни до Основного Закону; Римський Статут дозволяє одноразово в порядку *ad hoc* звертатися з відповідною заявою до МКС, тим самим визнаючи його юрисдикцію саме у конкретному випадку [18].

України на підставі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI було доповнено окремою частиною, якою передбачено відповідальність за невиконання рішень Європейського суду з прав людини [1]. Також при запровадженні такої кримінальної відповідальності законодавцем переважно були дотримані підстави та принципи криміналізації діянь. Хоча, на нашу думку, окремі з них не були дотримані, наприклад, наявність можливостей системи кримінальної юстиції для реалізації кримінально-правової заборони та такі принципи криміналізації, як принцип системно-правової несуперечності, міжнародно-правової необхідності та допустимості, процесуального здійснення переслідування [19; 20, с. 69; 21, с. 204-205].

При вирішенні питання запровадження кримінальної відповідальності за невиконання рішень МКС¹ також слід звернути увагу на дотримання підстав та принципів криміналізації. Так, на нашу думку, сьогодні запровадження такої відповідальності не повною мірою буде відповідати підставам криміналізації: по-перше, у країні відсутні факти таких діянь, пов'язаних із невиконанням рішень МКС; по-друге, відсутні зобов'язання за міжнародними угодами щодо виконання рішень МКС (Римський статут досі не ратифікований Україною), – а також принципам криміналізації, зокрема, принципу конституційної адекватності (в Основний Закон до ст. 124 досі не внесено зміни стосовно визнання юрисдикції міжнародного кримінального суду²) [14] та принципу міжнародно-правової необхідності та допустимості, процесуального здійснення переслідування. Щодо останнього принципу зазначимо, що положення Римського статуту безпосередньо не передбачають запровадження у національному законодавстві держави-учасниці окремої відповідальності за невиконання рішень МКС. Проте встановлення такої відповідальності – це виключне право будь-якої держави у разі наявності відповідних підстав для криміналізації. Зазначимо, що на сьогодні вже створено відповідні нормативно-правові передумови виконання вироків МКС в Україні. На підтвердження цього звернемо

¹ Відповідно до положень Римського статуту до таких рішень МКС, які потребують виконання державою-учасницею, можна віднести: виконання за рішенням суду арешту в державі-учасниці (ст. 59 Статуту); виконання рішення суду щодо сприяння у забезпеченні відшкодування завданої шкоди потерпілому (ст. 75 Статуту); виконання покарання у виді позбавлення волі (ст.ст. 103 «Роль держави у виконанні покарання у виді позбавлення волі», 104 «Виконання вироку» Статуту); виконання рішення щодо штрафу та заходів про конфіскацію (ст. 109 Статуту) [9]. Також слід зазначити, що більша частина вироків МКС стосується забезпечення державою-учасницею виконання відповідних видів покарань, які передбачені ст. 77 «Види покарань, що застосовуються» Статуту, а саме: позбавлення волі до 30 років; довічне позбавлення волі; конфіскація доходів, здобутих злочинним шляхом; штраф.

² Свого часу з урахуванням висновку Конституційного Суду України на підставі аналізу чинного законодавства та досвіду інших країн у цій сфері за дорученням Президента України Міністерством юстиції України було розроблено та подано в установленому порядку до Адміністрації Президента України законопроект про внесення змін до Конституції України. Даним проектом Закону було запропоновано доповнити ст. 124 Конституції України новою частиною четвертою, виклавши її в такій редакції: «Україна визнає юрисдикцію міжнародних судових органів у порядку і на умовах, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України» [3, с. 134].

увагу на положення Кримінального процесуального кодексу України. Так, у ч. 1 ст. 614 «Визнання та виконання вироків міжнародних судових установ» КПК України закріплено, що визнання та виконання в Україні вироків міжнародних судових установ, а також прийняття осіб, засуджених такими судами до позбавлення волі, здійснюються згідно з правилами цього Кодексу на підставі міжнародного договору, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України [22]. Дана норма є новою і перспективною, особливо в частині використання законодавцем у диспозиції норми узагальнюючого словосполучення «вироки міжнародних судових установ». Аналіз даної норми фактично підтверджує той факт, що в Україні створено правові підстави для організації виконання вироків міжнародних судових установ, до яких належить не тільки Міжнародний кримінальний суд, а й міжнародні кримінальні трибунали, юрисдикція яких може визнаватися Україною.

Поряд із цим протягом 2014 року можна спостерігати позитивні зрушення у напрямі вирішення питання ратифікації Римського статуту та внесення відповідних змін до кримінального та процесуального законодавства, які пов'язані з активністю законотворчої роботи Верховної Ради України (далі – ВРУ). Так, за цей період у ВРУ було зареєстровано чотири відповідні законопроекти, а саме: «Про ратифікацію Римського статуту міжнародного кримінального суду» реєстр. № 0072 від 22.02.2014 (автор Москаль Г.Г.), «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» реєстр. № 0086 від 22.05.2014 (автор в.о. Президента України Турчинов О.В.), «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду» реєстр. № 4926 від 22.05.2014 (автор в.о. Президента України Турчинов О.В.), «Про внесення змін до деяких законів України (щодо здійснення судочинства міжнародним судом)» реєстр. № 4212 від 23.02.2014 (автор Терьохін С.А.) [23–26]. Незважаючи на те, що всі вказані законопроекти були з часом відкликані, все одно існує перспектива позитивного вирішення цього питання найближчим часом, що зумовлено підписанням 21 березня 2014 року Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами – з іншої, на підставі чого, крім іншого, Україна взяла на себе зобов'язання ратифікувати Римський статут (ст. 8 вказаної Угоди) [27].

Надалі звернемо увагу на законопроект про внесення змін до деяких законів України (щодо здійснення судочинства міжнародним судом), реєстр. № 4212 від 23.02.2014 (автор Терьохін С.А.), в якому були зроблені спроби запропонувати відповідні зміни до кримінального законодавства, спрямовані на криміналізацію діянь, пов'язаних із невиконанням рішення МКС. Так, законопроект

роектом № 4212 від 23.02.2014 пропонувалося^{*}, зокрема, в ч. 4 ст. 382 КК України перебачити відповідальність за невиконання службовою особою рішень не тільки ЄСПЛ, а і МКС (Гаазького трибуналу) або іншого міжнародного суду, чий рішення підлягають виконанню згідно з міжнародним договором України.

Проте проведений нами аналіз запропонованих законодавчих ініціатив показав, що окремі позиції запропонованої редакції ч. 4 ст. 382 КК України є необґрунтованими, зокрема, стосовно юридичної конструкції нововведень.

На наш погляд, є недопустимим, коли окрема частина статті містить фактично дві норми, якими окремо передбачено відповідальність за різні суспільно небезпечні діяння, вчинені різними спеціальними суб'єктами, а також встановлено різні обсяги покарання. Фактично запровадження, наприклад, кримінальної відповідальності за невиконання рішень МКС суддею (суддями) в майбутньому може створити невикордану конкуренцію зі ст. 375 «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» КК України. На сьогодні виконання суддями рішень, наприклад, ЄСПЛ щодо України фактично відбувається шляхом їх урахування у судовій практиці, а саме при прийнятті відповідного рішення за результатами розгляду справи. Тому цілком логічним є те, що неврахування таких рішень ЄСПЛ у судовій практиці може призвести до порушення прав громадян і постановки неправосудного судового рішення. Також не витримує жодної критики спроба запровадити у законопроекті кримінальну відповідальність за дії, пов'язані із незатвердженням у встановлений законом строк суддею або колегією суддів рішень міжнародних судових інстанцій. Здебільшого рішення міжнародних судових установ є остаточними і підлягають виконанню державою-учасницею без будь-якого додаткового рішення національного суду про його затвердження, що впливає із міжнародних правоустановчих документів – Статуту ООН, Статуту Міжнародного Суду ООН^{*}, Конвенції ООН з морсь-

* Примітка. Пропонувалося ч. 4 ст. 382 «Невиконання судового рішення» КК України викласти у такій редакції:

«Невиконання службовою особою рішень Європейського суду з прав людини або Міжнародного кримінального суду (Гаазького трибуналу) або іншого міжнародного суду, чий рішення підлягають виконанню згідно з міжнародним договором України, –

карається позбавленням волі на строк від одного до трьох років з подальшим позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Невиконання таких рішень або їхнє незатвердження у встановлений законом строк суддею або колегією суддів, –

карається позбавленням волі від трьох до п'яти років з подальшим позбавленням права обіймати будь-які посади у сфері юридичної діяльності протягом п'яти років» [26].

* Примітка. Важливим процесуальним принципом міжнародного правосуддя є принцип, встановлений у ст. 59 та 60 Статуту Міжнародного Суду ООН (далі – МС ООН), а саме: рішення МС ООН обов'язкове лише для сторін, що беруть участь у справі, і лише у даній справі; рішення МС ООН є остаточним і не підлягає оскарженню.

кого права^{**}, Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод, Римського статуту Міжнародного кримінального суду [9; 28-30].

Виконання рішень зазначених вище міжнародних судових установ (МКС, ЄСПЛ) є специфічним правовим інститутом, відмінним від схем, передбачених для виконання рішень національних судів, а також для визнання й виконання на території України рішень іноземних судів та іноземних недержавних установ. Щодо виконання останніх на території України є обов'язковим рішення національного суду про надання дозволу на виконання рішення іноземного суду, яке набрало законної сили. Таке судження впливає зі змісту законів України «Про міжнародне приватне право» (ст.ст. 3, 81)¹ від 23.06.2005, «Про міжнародні договори» (ст. 19)² від 29.06.2004, «Про судоустрій і статус суддів» (ч. 3 ст. 13) від 07.07.2010, «Про міжнародний комерційний арбітраж» (ст.ст. 35, 36) від 24.02.1994 та положень Розділу VIII «Про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні» Цивільно-процесуального кодексу України, Глави 46 «Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб» Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012.

Також у розглядуваному законопроекті виглядає дискусійним питання щодо конкретизації міжнародних судових установ, чий рішення є обов'язковими для України. У запропонованих змінах до ч. 4 ст. 382 КК України суб'єктами законодавчої ініціативи конкретизовано тільки два судових органа – ЄСПЛ та МКС. Проте зазначення поряд із МКС ще і Гаазького трибуналу є некоректним, на нашу думку. Скоріше за все, суб'єкти законодавчої ініціативи під Гаазьким трибуналом у контексті МКС розуміли міжнародний кримінальний трибунал.

Але в подальшому при доопрацюванні даних законодавчих ініціатив, на наш погляд, слід враховувати той факт, що міжнародні трибунали за своєю природою можуть бути різними; зокрема, виділяють: міжнародні воєнні три-

^{**} Примітка. Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року та Угоди про імплементацію Частини XI Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року» № 728-XIV від 03.06.99 Україна визнає компетенцію Міжнародного трибуналу з морського права щодо питань, пов'язаних з негайним звільненням з-під арешту суден або звільненням їх екіпажів.

¹ Згідно зі ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають з цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироків іноземних судів у кримінальних справах у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили

² При вирішенні справ, пов'язаних з виконанням рішень іноземних судів в Україні, необхідно звернути увагу на той факт, що відповідно до ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» якщо міжнародним договором України, який набрав чинності у встановленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

бунали, міжнародні кримінальні трибунали³, міжнародні трибунали з морського права. Останні два трибунали за 23 роки стали найбільш розповсюдженими у міжнародній практиці. Також серед міжнародних судових інстанцій важливе місце посідає і Міжнародний суд ООН⁴, який відіграє ключову роль у системі мирного вирішення спорів між державами, встановленої Статутом ООН, а також забезпечує верховенство права на міжнародній арені, а тому потребує окремого виділення в розглядуваній редакції законопроекту 4212 від 23.02.2014 [29; 33]. Тим паче, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 36 Статуту Міжнародного Суду ООН⁵, Україна визнає юрисдикцію Міжнародного Суду ООН через підписані та ратифіковані відповідні міжнародні конвенції, серед яких, наприклад, Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984, Міжнародна конвенція ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 [34; 35].

Також у пропонуваніх змінах до ч. 4 ст. 382 КК України виглядає необґрунтованою позиція щодо розміру покарання у виді позбавлення волі, який є значно меншим, ніж це передбачено в чинній редакції (передбачено покарання у виді позбавлення волі від трьох до восьми років), що фактично може необґрунтовано поставити на один шабель діяння, пов'язані з невиконанням рішення національного суду службовою особою, та невиконання службовою особою рішення ЄСПЛ, які є різними за ступенем суспільної небезпеки та наслідками, що можуть настати від їх учинення [1].

Враховуючі викладене, вважаємо запровадження кримінальної відповідальності за невиконання остаточних рішень міжнародних судових установ перспективно виправданим кроком, який у подальшому дозволить розширити спектр правоохоронних норм, спрямованих на забезпечення та реалізацію міжнародних стандартів у сфері верховенства права та дотримання прав людини.

Але виникає питання про те, в якій редакції та в якій статті КК України доцільно передбачити відповідальність за невиконання рішень міжнародних судових установ з урахуванням вже існуючих законодавчих ініціатив, уникаючи при цьому системно-структурних суперечностей.

Якщо передбачити в ч. 4 ст. 382 КК Україні додатково лише відповідальність за невиконання вироків МКС (міжнародного кримінального трибуна-

³ З 2012 року Україна бере участь у виконанні рішень міжнародного кримінального трибуналу на підставі Угоди між Україною та Організацією Об'єднаних Націй про виконання вироків, винесених Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії від 07.08.2007, яка була ратифікована Законом України від 16.05.2012 № 4703-VI [31].

⁴ Міжнародним судом ООН у процесі своєї діяльності було вирішено низку морських спорів, зокрема і спір щодо розмежування морських просторів між Україною та Румунією у Чорному морі (2009 р.) [32].

⁵ Згідно з ч. 1 ст. 36 Статуту Міжнародного Суду ООН до відома Суду належать усі справи, які будуть передані йому сторонами, та всі питання, спеціально передбачені Статутом Об'єднаних Націй або чинними договорами чи конвенціями [29].

лу), як це пропонувалось у законопроекті № 4212 від 23.02.2014, то за умов, коли фактично чинною редакцією статті не охоплюються випадки невиконання вироків національних судів, цей підхід є невиправданим. Це пояснюється тим, що законодавець за невиконання вироків, пов'язаних з ухиленням від виконання окремих видів покарань, передбачив самостійну кримінальну відповідальність у ч. 2 ст. 388, ст. 389 та ст. 390 КК України [1]. Дані норми стосовно ст. 382 КК України є спеціальними*. Також у даному випадку поза кримінально-правовою охороною залишаються рішення інших міжнародних судових установ, виконання яких передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Тому, як варіант, відповідальність за невиконання вироків МКС (Міжнародного кримінального трибуналу) може бути передбачена в окремій частині ст. 390 та ст. 388 КК України. Такий підхід може бути обґрунтованим тим, що відповідно до ст. 77 Римського статуту МКС може застосовувати такі види покарань, як позбавлення волі до 30 років; довічне позбавлення волі та конфіскація доходів, здобутих злочинним шляхом; штраф [9].

Проте поза кримінально-правовою охороною в такому випадку можуть залишитися інші судові рішення МКС, наприклад, виконання за рішенням Суду арешту в державі-учасниці (ст. 59 Римського статуту).

На наш погляд, більш раціональним був би варіант передбачення кримінальної відповідальності за невиконання рішень міжнародних судових установ в окремій нормі із встановленням тих же санкцій, що передбачені у чинній ч. 4 ст. 382 КК України, яку слід викласти у такій редакції:

«382-1 Невиконання рішень міжнародних судових установ

Умисне невиконання службовою особою рішень Європейського суду з прав людини, або Міжнародного кримінального суду (міжнародного кримінального трибуналу), або іншого міжнародного суду, чиї рішення підлягають виконанню згідно з міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

Висновки. Отже, з огляду на вищевикладене можна дійти висновку, що сьогодні створені передумови для порушення питання щодо запровадження кримінальної відповідальності за невиконання остаточних рішень міжнародних судових установ, чиї рішення підлягають виконанню згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою

* Примітка. Фактично ст. 382 КК України охоплюються невиконання всіх судових рішень, які набрали законної сили, окрім: 1) вироків суду щодо конфіскація майна, невиконання яких охоплюється ч. 2 ст. 388 КК України; 2) невиконання обвинувальних вироків суду, пов'язане з ухиленням від покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, що охоплюється ст. 389 КК України, обмеження волі та позбавлення волі, що охоплюється ст. 390 КК України.

України. Подальше дослідження має бути присвячене питанню юридичної конструкції такої кримінально-правової норми.

Також для запровадження повноцінного механізму правового забезпечення виконання рішень міжнародних судових установ в Україні потребує політичного вирішення питання поширення юрисдикції окремих міжнародних судових установ (Міжнародного суду ООН, МКС) на її територію.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-15>.

2. *Пасічник Я.С.* Виконання рішень міжнародних судів / Я.С. Пасічник // Вісник Маріупольського держ. ун-ту. Серія: Право. – 2013. – Вип. 5. – С. 152–157.

3. *Хачатурян Т.Х.* Протидія та покарання за злочини з міжнародним елементом в Україні: проблеми та перспективи / Т.Х. Хачатурян // Сучасні питання економіки і права. – 2012. – № 1. – С. 133–137.

4. *Підгородинська А.В.* Визнання та виконання рішень іноземних судів та міжнародних судових органів у кримінальному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А.В. Підгородинська. – Одеса, 2012.

5. *Кульберг Я.М.* Преступлення против правосудия / Я.М. Кульберг. – М., 1962.

6. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В.І. Борисова, проф. В.І. Тютюгіна. – Х., 2011.

7. *Буткевич В.Г.* Міжнародне право. Основи теорії : підручник / за ред. В.Г. Буткевича. – К., 2002.

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року // Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo.

9. Римський статут Міжнародного уголовного суду от 17.07.1998 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_588

10. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року від 25.02.2014 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/790-18>.

11. Про Заяву Верховної Ради України "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР", які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян" : Постанова ВРУ від 04.02.2015 № 145-VIII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145-19>.

12. Доклад Міжнародного уголовного суду о его деятельности за 2013/14 год от 18 сентября 2014 года // Офіційний веб-портал Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/presidency/ICC-Rep-UNGA-30-10-2014-Rus.pdf>

13. *Цикало В.Ю.* Щодо участі України в Римському статуті Міжнародного кримінального суду (аналітична записка) / В.Ю. Цикало // Офіційний веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1471>.

14. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28. – С. 104.

15. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами від 21.02.2014) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

16. Чи потрібен Україні Міжнародний кримінальний суд як відповідь на російську агресію? / Інформаційно-аналітичний центр РНБОУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediarnbo.org/2015/02/02/chi-potriben-ukrayini-mizhnarodniy-kriminalniy-sud-yak-vidpovid-na-rosiysku-agresiyu/>.

17. Луценко Ю. Ратифікацію Римського статуту можуть використати проти нас / Юрій Луценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/02/2/7057152/>.

18. Василенко В. Заява РНБО про Міжнародний кримінальний суд юридично неграмотна / В. Василенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.racurs.ua/734-megdunarodnij-sud-gaaga?_ga=1.23571827.894014238.1381354214.

19. Злобин Г.А. Основания и принципы уголовно-правового запрета / Г.А. Злобин // Советское государство и право. – 1980. – № 1. – С. 70–77.

20. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика: проблемы криминализации и пенализации / А.И. Коробеев. – Владивосток, 1987.

21. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. – М., 1982.

22. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 (в редакції від 06.02.2015) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

23. Законопроект про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду реєстр. № 0072 від 22.02.2014 / Г.Г. Москаль // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49833.

24. Законопроект про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього реєстр. № 0086 від 22.05.2014 / О.В. Турчинов // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50983.

25. Законопроект про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду реєстр. № 4926 від 22.05.2014 / О.В. Турчинов // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50984.

26. Законопроект про внесення змін до деяких законів України (щодо здійснення судочинства міжнародним судом) реєстр. № 4212 від 23.02.2014 / С.А. Терьохін // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49874.

27. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21 березня 2014 року (ратифікована із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.

28. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

29. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного суду // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

30. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

31. Угода між Україною та Організацією Об'єднаних Націй про виконання вироків, винесених Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії від 07.08.2007 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4703-17/paran2#n2>.

32. Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), 3 February 2009, Judgment, International Court of Justice / Official site of International Court of Justice. – Mode of access: <http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14986.pdf>.

33. Доклад Международного Суда 1 августа 2013 – 31 июля 2014 на 69 сессии Генеральной Ассамблеи / Организация Объединенных Наций. – Нью-Йорк, 2014. – 68 с. // Официальный веб-портал Международного суда ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.icj-cij.org/homepage/ru/reports/report_2013-2014.pdf.

34. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 : ратиф. із застереженнями Указом Президії ВР № 3484-ХІ від 26.01.87 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

35. Міжнародна конвенція ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 : ратиф. із заявою Законом № 149-IV (149-15) від 12.09.2002 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_518.

Мороз В. П. К вопросу о целесообразности установления в уголовном законодательстве Украины уголовно-правовой охраны исполнения решений международных судебных органов. В статье рассматриваются вопросы о перспективе установления ответственности за неисполнения решений международных судебных органов, в том числе Международного уголовного суда и Международного суда ООН, в уголовном законодательстве Украины. Автор обращает внимание на несовершенство уголовно-правовой охраны исполнения решений международных судебных органов, в том числе на существующие недостатки статьи 382 УК Украины. На основе исследования законодательных инициатив по данному вопросу аргументируется позиция о целесообразности введения в УК Украины отдельной нормы, которая предусматривала бы уголовную ответственность за неисполнение окончательных решений международных судебных органов, подлежащих исполнению в соответствии с международными договорами, согласие на обязательность которых дана Верховным Советом Украины.

Ключевые слова: международные судебные органы, Международный уголовный суд, Международный суд ООН, судебное решение, неисполнение судебного решения, уголовная ответственность, усовершенствование уголовного законодательства.

Moroz V. P. About expediency of establishment of criminally-legal protection of executions of international judicial bodies' decisions in the criminal legislation of Ukraine. The article deals with questions on possibility on prospect of an establishment of responsibility for default of decisions of the international judicial bodies, including the International criminal court, the International Court of the United Nations, in the criminal legislation of Ukraine owing to a recognition of their jurisdiction are considered. The attention to imperfection criminally-right protection executions of decisions of the international judicial bodies is paid, and also on existing lacks of article 382 Criminal Code (CC) of Ukraine regarding an establishment only responsibility is exclusive for default by officials of decisions of the European court under human rights. It is established that the mechanism of execution of decisions of other international judicial bodies, except for the European court under human rights, in particular, as to bringing to account of persons for the international crimes including for crimes against humanity, military crimes, aggression crimes, are today in Ukraine at a stage of formation and harmonisation of the national legislation with the international standards. On the basis of the spent critical analysis of legislative initiatives on this

point in question taking place in 2014 the expediency of introduction in Section of XVIII Especial part «Crimes against justice» CC Ukraine separate norm by which the criminal liability of officials for default of final decisions of the international judicial bodies would be provided is given reason, and first of all the International criminal court, the International court of the United Nations, the European court under human rights which are subject to performance according to the international contracts, the consent to which compulsion is given by the Supreme body of Ukraine.

In article the attention is paid to necessities of the prompt ratification by Ukraine the Roman charter of the International criminal court is focused also that in the long term will approach it to standards of the United Nations Organization, the Council of Europe and the European Union in sphere of maintenance of leadership of the right and observance of human rights in business of struggle against grave crimes which endanger peace, safety of mankind, and also will accompany performance by Ukraine of obligations under the Agreement on Association between Ukraine, on the one hand, and the European Union and its member states - with another.

Keywords: *international judicial bodies, International criminal court, International Court of the United Nations, judgement, judgement default, criminal liability, improvement of the criminal legislation.*

Надійшла до редакції 16.03.2015

Назаренко В. В.

здобувач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.81

СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ

Проаналізовано діяльність суб'єктів охорони виправних колоній Державної пенітенціарної служби України. Встановлено, що суб'єктом охорони виправних колоній є група осіб, на яку покладено виконання завдань з охорони виправних колоній і забезпечення досягнення завдань кримінально-виконавчого законодавства. Виходячи зі змісту КВК України (ч. 1 ст. 102), а також ґрунтуючись та позиціях вчених у галузі пенітенціарії доведено, що охорона виступає одним із засобів забезпечення режиму. Констатовано, що однією із головних проблем діяльності підрозділів охорони виправних колоній є плінність кадрів, пов'язана з неналежним соціально-правовим захистом.

Ключові слова: *охорона виправних колоній, засуджені, Державна пенітенціарна служба України, варта.*

Постановка проблеми. Виконання завдань кримінально-виконавчого законодавства України вимагає належної організації охорони осіб, засуджених до позбавлення волі, та осіб, які утримуються у місцях попереднього ув'язнення, що також є невід'ємною функцією органів і установ виконання покарань Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС України). Виконання цього завдання покладено на відповідні суб'єкти – спеціальні підрозділи охорони.

З різних історичних джерел можна отримати інформацію про історію становлення і розвитку підрозділів охорони установ виконання покарань. Іс-